

U *Gramatici ruskog jezika*¹ problem lingvističkog metoda rešen je komplementarnom primenom funkcionalnog i konfrontaciono-tipološkog metoda.

Funkcionalni metod, na kome se zasniva funkcionalna gramatika, obuhvata sledeća obeležja: 1. U opisivanju gramatičkog sistema polazi se ne samo od oblika i sintaksičkih jedinica prema značenju (što je obeležje svake gramatike), nego i od pojmovno-semantičkih kategorija prema gramatičkim sredstvima za njihovo izražavanje.² Prvi aspekt — od oblika prema značenju — strukturni je element *Gramatike*, a drugi aspekt — od značenja prema obliku — uslovio je način opisivanja jezičkih pojava. 2. Gramatički sistem opisuje se ne samo sa paradigmatškoga, nego i sa sintagmatskog aspekta, sa ukazivanjem na funkcionisanje gramatičkih oblika i konstrukcija u realnom kontekstu, naravno u meri u kojoj je to ograničeni obim omogućio. U *Gramatici* se ukazuje na produktivnost paradigmatškog tipa i na vrste reči i leksičko-gramatičke grupe reči koje datoj paradigmi pripadaju. 3. Odsustvuje tradicionalna stroga podela na morfologiju i sintaksu, a gramatički sistem se čvršće povezuje s fonološkim i leksičkim sistemom. Dosledno se u paradigmatiki ukazuje na mekoću-tvrdoću završnog suglasnika osnove, na akcentovanost-neakcentovanost nastavaka i na suglasničke i samoglasničke alternacije onde gde se one pojavljuju. 4. Kao priručnik za nastavu i učenje jezika, *Gramatika* se zasniva na selektivnom uvođenju leksičkih i leksičko-gramatičkih jedinica u skladu sa njihovom frekventnošću i značajem za produktivno i receptivno usvajanje. Osnovni leksički fond od oko 5 000 reči leksička je osnova *Gramatike*.

Konfrontaciono-tipološki metod, na kome se zasniva konfrontaciona ili kontrastivna gramatika, obuhvata ova obeležja: 1. Poređenje jezičkih činjenica u stranom (ruskom) jeziku sa jezičkim činjenicama u maternjem (srpskohrvatskom) jeziku ostvaruje se tako da bude sačuvana celovita slika gramatičkog sistema koji se opisuje. 2. Poređenje obuhvata, pre svega, pojave koje imaju sistemsko-kategorijalni karakter i koje su pokazatelji tipoloških razlika između dvaju jezika, ali i izolovane jezičke pojave u kojima se javlja gramatička interferencija. 3. Poređenje se ostvaruje na dva načina: u jednim slučajevima se ukazuje na razlike i sličnosti između dvaju jezika (eksplicitno konfrontiranje ili kontrastiranje), u drugim pak slučajevima metod uslovljava vrstu opisa jezičke pojave i izbor odgovarajućih ilustrativnih primera, bez direktnog ukazivanja na jezičke ekvivalente u maternjem jeziku učenika (implicitno konfrontiranje ili kontrastiranje).

¹ R. Marojević, *Gramatika ruskog jezika*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1983, str. 1—344.

² А. В. Бондарко, Основы построения функциональной грамматики (на материале русского языка), Известия Академии наук СССР, Серия литературы и языка, 1981, т. 40, № 6, стр. 483—495.

Primena dvaju navedenih metoda uslovlila je u određenoj meri i kompoziciju *Gramatike*. Osnovno poglavlje knjige *Gramatički sistem ruskog jezika u poređenju sa srpskohrvatskim* (str. 31—355) ima ove odeljke: *Imenice, Pridevi, Kratki pridevi, Prilozi, Predikativi, Stepeni poređenja, Brojevi, Zameničke reči, Glagoli, Glagolski pridevi (participi), Glagolski prilozi, Članovi rečenice, Prosta rečenica, Složena rečenica*.

Primena funkcionalnog metoda uslovlila je obradu vrsta reči sa samostalnim značenjem sa morfološko-sintaksičkog aspekta, tj. oblici reči ne razdvajaju se od njihovog značenja i sintaksičke funkcije. Reči koje imaju samo gramatičko značenje ne obrađuju se zasebno, nego u sastavu sintaksičkih jedinica u kojima se to njihovo gramatičko značenje realizuje: predlozi u odeljku *Članovi rečenice*, rečice u odeljku *Prosta rečenica*, veznici u odeljku *Složena rečenica*.

Primena konfrontaciono-tipološkog metoda uslovlila je izdvajanje odeljaka o kratkim pridevima i predikativima, po kojima se ruski jezik tipološki diferencira u odnosu prema srpskohrvatskom jeziku. *Kratki pridevi* (str. 91—103) zbog njihove specifične predikativne upotrebe, značenja i oblika, obrađuju se posebno: opisani su oblici njihove promene, sintaksičke funkcije u poređenju sa pridevima neodređenog vida u srpskohrvatskom jeziku, kao i njihova osnovna značenja. *Kratki pridevi* u ruskom jeziku tokom istorijskog razvoja dobrim delom su se odvojili od kategorije prideva i približili se glagolskim rečima, što se vidi i iz pregleda njihovih srpskohrvatskih ekvivalenata. U odeljku *Predikativi* (str. 107—111) obuhvaćeni su prilozi i imenice u predikativnoj funkciji, posebno predikativi u ličnim rečenicama, a posebno predikativi u bezličnim rečenicama. Polazi se od toga da su predikativi u ruskom jeziku usled gubljenja kopulativnog glagola, osim leksičkog značenja koje im je svojstveno, preuzeli i predikativnu funkciju i tako se više približili glagolskim rečima. U srpskohrvatskom jeziku prilozi i imenice u predikativnoj funkciji nisu se toliko približili glagolskim rečima, pošto je nosilac predikativne funkcije kopulativni glagolski oblik.

Dva sintetička poglavlja (*Stepeni poređenja i Zameničke reči*) objedinjavaju različite vrste reči koje imaju specijalne oblike promene, u prvom, i specijalno zameničko značenje, u drugom slučaju. U odeljku *Stepeni poređenja* (str. 112—123) obrađene su sve vrste reči koje imaju ovu vrstu promene: opisni pridevi, kratki pridevi, opisni prilozi i predikativi. Odeljak *Zameničke reči* (str. 144—166) obuhvata imeničke zamenice, pridevske zamenice, zameničke brojeve, zameničke priloge, kao i zameničke rečice i zameničke veznike, tj. primenjeno je šire tumačenje zamenica po kome podela na zameničke i nezameničke reči preseca primarnu podelu reči na vrste (imenice, prideve, brojeve i priloge). Zameničke reči su po značenju opisane u sklopu ovih grupa: a) lične i prisvojne zamenice, sa povratnim zamenicama i ličnim zameničkim prilozima; b) upitne zamenice; c) određene zamenice, sa četiri podgrupe: pokazne zamenice i zamenički prilozi, zamenice i zamenički prilozi s alternativnim značenjem, zamenice i zamenički prilozi s identifikacionim značenjem, zamenice i zamenički prilozi sa značenjem generalizacije; d) neodređene zamenice; e) odrične zamenice.

Kao i u nekim drugim gramatikama, izdvojeni su u posebne odeljke *Glagolski pridevi* (str. 217—225) i *Glagolski prilozi* (str. 226—229) zbog specifičnosti njihove gramatičke prirode i sintaksičkih funkcija. Osim toga, glagolski su pridevi kategorija po kojoj se dobrim delom ruski i srpskohrvatski tipološki razlikuju.

Primena funkcionalnog i konfrontaciono-tipološkog metoda uticala je i na strukturu samih odeljaka. Tako su u odeljku *Prosta rečenica* (str. 291—317) opi-

sani oni tipovi rečenica koji imaju specifičnu formalnu i semantičku strukturu i po kojima se ruski i srpskohrvatski jezik tipološki diferenciraju: potvrdne i odrične rečenice, upitne rečenice, radno i trpno stanje, bezlične rečenice, neodređenolične rečenice, uopštenolične rečenice. Prvi put se u gramatikama ovog tipa obrađuju posesivne rečenice; a) konstrukcije sa glagolom **быть** (i oblicima **есть**, **нет** u sadašnjem vremenu) tipa **У тебя есть время?** — Imaš li vremena?; b) konstrukcije sa glagolom **быть** (bez oblika **есть**, **нет** u sadašnjem vremenu) tipa **У девушки длинные волосы** — Devojka ima dugu kosu; c) konstrukcije sa glagolom **иметь** tipa **Я хотел бы иметь большую библиотеку** — Želeo bih da imam veliku biblioteku; d) konstrukcije sa glagolom **принадлежать** tipa **Дом принадлежит отцу** — Kuća je očeva.

Genetska srodnost ruskog i srpskohrvatskog jezika nametnula je potrebu za nekim osnovnim komparativno-istorijskim komentarima, čiji je cilj, s jedne strane, da se ukaže na jezičke pojave kao na rezultat jezičkog razvoja i, s druge strane, da se objasne neke razlike između ruskih i srpskohrvatskih oblika. Problem odnosa sinhronog i dijahronog opisa rešen je tako što je osnovni tekst *Gramatike* sinhroni opis ruskog gramatičkog sistema u poređenju sa srpskohrvatskim, a sitnijim slogom i uvučeno štampani su komparativno-istorijski komentari.